

ЧАПЛІНСЬКА Ю. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ РАНІШЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблемних питань організаційного забезпечення проведення одночасного допиту двох раніше допитаних осіб. Розглянуто організаційно-підготовчі заходи до проведення одночасного допиту за участю підозрюваних та обвинувачених.

Ключові слова: організація, організаційне забезпечення, слідчі дії, одночасний допит.

Статья посвящена рассмотрению актуальных проблемных вопросов организационного обеспечения проведения одновременного допроса двух ранее допрошенных лиц. Рассмотрены организационно-подготовительные мероприятия проведения одновременного допроса с участием подозреваемых и обвиняемых.

Ключевые слова: организация, организационное обеспечение, следственные действия, одновременный допрос.

This article is devoted to consideration of actual problem questions of tactical supply of carrying out of confrontation. The author have considered the organizational preparatory actions of carrying out of confrontations with participation of suspected and defendants.

Key words: organization, organization supply, investigatory actions, confrontation.

Вступ. Одночасний допит двох раніше допитаних осіб («очна ставка») є найбільш розповсюдженою й ефективною слідчою дією, за допомогою якої збирається інформація про кримінальне правопорушення і злочинну діяльність певних осіб. Це обумовлюється високими інформативними можливостями одночасного допиту та надійністю, простотою і швидкістю отримання результату. Однак одночасний допит є однією з найскладніших слідчих дій. З одного боку, складність слідчої дії визначається тим, що слідчий не володіє до моменту слідчої дії вичерпними даними про особу злочинця і певною сукупністю доказів, які можна використати під час її проведення. З іншого боку, підозрювані не завжди зацікавлені в повному й усебічному розслідуванні кримінального правопорушення, що не може не впливати на правдивість їх показань. Окрім того, на потерпілих і свідків здійснюється негативний вплив із боку злочинців, що нерідко тягне до зміни їхніх показань. Зважаючи на це, успішне проведення цієї слідчої дії й отримання позитивних її результатів залежить від якості володіння слідчими знаннями про закони

мислення, логічні методи і прийоми, закономірності психології та тактичні прийоми, що розроблені у криміналістиці.

Узагальнення слідчої практики показало, що одночасний допит двох раніше допитаних осіб проводиться під час розслідування таких кримінальних правопорушень: проти життя, здоров'я та статевої свободи особи – 81%; учинених злочинними угрупованнями – 80%; проти власності – 78%; у сфері господарської діяльності – 51%; проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності – 49%; у сфері службової діяльності – 13%. Однак незважаючи на її розповсюдженість, дана слідча дія має досить низьку результативність. На сьогодні значний відсоток співробітників слідчих підрозділів органів внутрішніх справ (71%) вважає одночасний допит неефективним і досить часто використовує його лише для підтвердження раніше даних показань учасників, тобто для їх закріплення. Такий підхід необґрунтовано звужує можливості слідчої дії як способу отримання доказів з особистісних джерел. Ситуація, що склалася, з одного боку, обумовлена певною складністю і трудомісткістю під час підготовки і проведення даної слідчої дії, а з іншого – недостатністю криміналістичних знань і професійних комунікативних умінь слідчого щодо одночасного допиту. Зважаючи на це, питання організаційного забезпечення одночасного допиту раніше допитаних осіб на сьогодні має низьку невирішених організаційно-тактичних проблем.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальна тактика одночасного допиту раніше допитаних осіб досить повно висвітлена вченими-криміналістами та процесуалістами у криміналістичній літературі. Зокрема, вагомий внесок у розробку наукових основ проведення слідчої дії зробили М.В. Бахарев, О.М. Васильєв, В.К. Весельський, Ф.В. Глазирін, А.В. Дулов, Л.М. Карнеєва, В.О. Коновалова, Є.Д. Лук'янчиков, М.І. Порубов, О.В. Соловійов, С.М. Стахівський, О.Р. Ратінов, В.М. Тертишник, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько та інші. Значущість проведених досліджень зумовлюється створенням ґрунтовної бази для подальших наукових пошуків удосконалення тактики провадження цієї слідчої дії, яка достатньо широко застосовується у правоохоронній практиці та є досить розповсюдженим способом збирання фактичних даних з особистісних джерел. Водночас нині відсутня комплексна розробка з тактичного забезпечення проведення одночасного допиту раніше допитаних осіб. Не повною мірою досліджено чинники, що впливають на ефективність проведення даної слідчої дії. У літературі не розглядалися і не були піддані аналізу типові тактичні помилки слідчих, які впливають на результативність одночасного допиту.

Постановка завдання. Отже, метою цієї статті є висвітлення проблемних організаційних питань організаційного забезпечення одночасного допиту раніше допитаних осіб з урахуванням сучасних потреб слідчої практики.

Результати дослідження. У кримінальному судочинстві одночасний допит раніше допитаних осіб відомий як ефективний спосіб перевірки наявних та одержання нових доказів. Відповідно до п. 9 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях.

Можна погодитися з думкою Є.Д. Лук'яничова, що підставою для проведення одночасного допиту є наявність суттєвих протиріч у показаннях раніше допитаних осіб [1, с. 30].

Важливе місце в тактиці одночасного допиту посідають організаційно-підготовчі заходи до його проведення. Добре організована слідча дія повинна проводитися активно, наступально, в максимально короткий проміжок часу, а керуючий вплив має бути спрямований на вирішення тактичних завдань.

У науковій літературі автори неоднозначно підходять до визначення необхідних підготовчих заходів. Так, на думку Ю.В. Гавриліна, підготовка до проведення одночасного допиту повинна включати наступне: вивчення раніше отриманих показань; з'ясу-

вання змісту протиріч; вивчення особи допитуваних; з'ясування обставин, що належить встановити; визначення послідовності допиту; вибір місця та часу проведення; підбір та систематизацію доказів; формулювання питань та визначення їх послідовності [2, с. 51].

М.Г. Шурухнов додає визначення місця, часу і способу виклику на допит; створення необхідної обстановки допиту; визначення кола учасників слідчої дії; визначення засобів фіксації слідчої дії; складання плану слідчої дії [3, с. 389].

Узагальнюючи погляди вчених і результати вивчення кримінальних проваджень, а також матеріали проведеного опитування співробітників слідчих та оперативних підрозділів, можна дійти висновків, що до найбільш суттєвих організаційно-підготовчих заходів до проведення одночасного допиту можна віднести перераховані далі.

1. Вивчення матеріалів кримінального провадження дозволяє слідчому, насамперед, вирішити питання про доцільність проведення одночасного допиту. Указаний захід дозволяє вивчити показання допитуваних, визначити ступінь їх взаємовідносин і сутність розбіжностей у показаннях, визначити перелік питань та їх послідовність, обрати найбільш ефективні прийоми слідчої дії.

2. Прийняття рішення про проведення одночасного допиту. Приймаючи рішення і визначаючи момент проведення очної ставки, потрібно враховувати характер показань, що підлягають перевірці, їх місце в системі інших доказів, а також психологічні якості учасників дії та існуючі між ними стосунки. Слідчий повинен враховувати суттєвість протиріч, які містяться в показаннях. Якщо протиріччя в показаннях можна усунути іншими засобами з меншим тактичним ризиком, то одночасний допит проводити не доцільно, і слідчий повинен відмовитися від його проведення. Особливо це стосується проведення одночасних допитів між членами злочинних угруповань та їх лідерами. Нерідко адвокати клопочуть про проведення слідчої дії із сумлінними її учасниками з метою надання психологічного впливу, з'ясування поінформованості слідчого.

Під час прийняття рішення слідчий повинен піддати аналізу й оцінити зібрану інформацію та слідчу ситуацію, що склалася на певному етапі досудового розслідування. Не можна проводити одночасний допит між двома особами для «закріплення» їх показань, які не містять протиріч. Ніякого доказового значення така слідча дія не має. Існує неправильна тактика проведення одночасного допиту, за якої слідчий у присутності її учасників лише зачитує їх показання, які раніше були отримані під час їх допиту. Значення слідчої дії міститься саме в одночасному допиті двох осіб, у показаннях яких є суперечності.

3. Визначення часу й місця проведення одночасного допиту. Проведення слідчої дії повинно мати раптовий характер. Будь-яке зволікання із проведенням одночасного допиту може призвести до зниження можливості отримання позитивних його результатів. Тому правильне визначення часу проведення одночасного допиту має важливу роль у його підготовці. Вивчення кримінальних проваджень, за якими проводилися одночасні допити, дозволило дійти висновку, що їх результативність прямо залежить від часу та раптовості проведення. Чим більше часу минало з моменту виникнення необхідності проведення слідчої дії, тим меншою була її результативність. Будь-які невиправдані зволікання з її проведенням тягнуть отримання неправдивих показань або взагалі відмови від їх надання.

Під час проведення слідчої дії слідчий має вжити заходів, щоб про час і місце її проведення знало якомога менше осіб. В одних випадках її доцільно провести безпосередньо після допиту особи, в показаннях якої з'ясувалися суттєві суперечності, перш ніж допитані встигнуть зустрітися та погодити подальші показання. В інших випадках, навпаки, не слід поспішати з одночасним допитом, щоб уникнути передчасної поінформованості допитуваних про характер показань один одного. Наприклад, передчасна поінформованість обвинуваченого про зміст показань його співучасника або свідка, очевидно, не допомагає успіху розслідування.

4. Встановлення обставин, які підлягають з'ясуванню. Предметом слідчої дії є обставини, щодо яких виникли істотні суперечності в показаннях раніше допитаних осіб. Слідчий повинен визначити коло питань, які підлягають з'ясуванню, і завчасно скласти питання та визначити їх послідовність. Особливо уважно необхідно підійти до формулювання запитань. Спочатку необхідно з'ясувати загальні питання, а далі з метою їх уточнення й деталізації обставин підготувати уточнюючі і контрольні питання.

5. Проведення додаткового допиту. За необхідності слідчий може провести додатковий допит для з'ясування тих чи інших обставин, що мають значення для кримінального провадження. Кожен з учасників може бути перед одночасним допитом повторно допитаний, якщо в їх показаннях є протиріччя, прогалини або неточності. Утім неприпустимо готувати учасників до одночасного допиту, рекомендувати, наприклад, «впевнено триматись», «активно викривати» тощо.

6. Визначення осіб, між якими буде проведено одночасний допит, та черговості їх допиту. Під час цього заходу слідчий повинен враховувати можливість допитуваних осіб впливати один на одного з урахуванням позитивних і негативних якостей, «слабких місць», нестійкості психіки тощо. Необхідно прогнозувати можливість зміни показань.

Аналіз правоохоронної практики й узагальнення поглядів вчених дозволяє зробити висновок, що недоцільно проводити слідчу дію в таких випадках:

- між особами, які дають завідомо неправдиві показання;
- між співучасниками кримінального правопорушення на первісному етапі розслідування. Це обумовлено тим, що злочинці можуть, скориставшись навіть короткочасним контактом, обрати загальну лінію поведінки;
- між обвинуваченими, які частково визнають свою вину і схильні змінити показання або негативно вплинути на інших учасників;
- між особами, які намагаються погодити свої позиції щодо одне одного або передати одне одному певну інформацію;
- між особами, з яких той, хто дає правдиві показання, перебуває в матеріальній, родинній або іншій залежності від іншого учасника;
- коли один з учасників одночасного допиту двох раніше допитаних осіб відмовляється давати показання у присутності іншої особи.

У вказаних випадках слідчим недоцільно йти на тактичний ризик, а необхідно замінити одні дії або засоби іншими.

Важливим тактичним заходом у підготовці до проведення одночасного допиту є вибір її учасника, який буде давати показання першим. На це вказують і співробітники слідчих підрозділів. Так, 79% вказують, що правильне визначення черговості дачі показань сприяє отриманню доказів та схилення несумлінного учасника до дачі правдивих показань.

У науковій літературі справедливо зазначається, що першою надають можливість висловитися особі, яка, на думку слідчого, дає правдиві показання, що відповідають дійсності і викривають підозрюваного у злочинній діяльності; наполягає дати показання у присутності іншої особи; показання якої підтверджуються іншими матеріалами справи.

Проаналізувавши слідчу практику й погляди вчених, необхідно зазначити, що несумлінного учасника слідчої дії доцільно допитувати першим у таких випадках:

- у слідчого є впевненість, що сумлінний учасник слідчої дії чітко дотримується займаної позиції і не піддається негативному впливу;
- слідчий вважає, що сумлінний учасник, почувши неправду, більш повно й аргументовано обґрунтує свою позицію;
- показання несумлінного учасника можуть настільки обурити іншого допитуваного, що він повідомить слідству нові відомості;
- несумлінний учасник просить про це, маючи за мету схилити до зміни показань на свою користь, а слідчий впевнений у протилежному і має намір використати ситуацію для одержання правдивих відомостей;

– слідчий знає про намір несумлінного учасника використати одночасний допит для впливу на іншого допитуваного, але при цьому впевнений у неспроможності таких намагань і планує використати таку ситуацію для отримання достовірних показань.

Надання права несумлінному учаснику слідчої дії відповідати на запитання першим повинно здійснюватися слідчим у виняткових випадках. Опитування слідчих із цього питання дозволяє дійти висновків, що 88% їх вказують на неприпустимість допитувати першим несумлінного учасника, а 12% допускають таку можливість, проте винятково з тактичних міркувань слідчого.

7. Добір учасників для проведення одночасного допиту. До основних учасників слідчої дії можна віднести особу, яка проводить слідчу дію, та двох раніше допитаних осіб, у показаннях яких є протиріччя. Одночасний допит проводиться між ними в будь якій конфігурації, в тому числі й між учасниками, які мають однаковий статус. Із метою запобігання негативному впливу на сумлінного учасника слідчої дії або обміну інформацією для погодження у займаній позиції до слідчої дії доцільно залучати співробітників оперативних підрозділів. Такі особи здійснюють спостереження за поведінкою допитуваних.

8. Психологічна підготовка учасників одночасного допиту. До проведення слідчої дії слідчий повинен повідомити сумлінних учасників одночасного допиту про можливі складнощі психологічного характеру (погрози, компрометація), що можуть виникнути під час її проведення, та надати рекомендації, які дозволять запобігти негативному впливу.

На думку П.Д. Біленчука, В.К. Лисиченка та Н.І. Клименко, слідчий повинен забезпечити психологічну готовність учасників до проведення одночасного допиту, якої особливо потребують потерпілі та свідки, які вперше залучаються до сфери кримінального процесу й можуть неадекватно зреагувати на спілкування з підозрюваним, внаслідок чого мета слідчої дії не буде досягнута. У необхідних випадках для уточнення показань осіб, в яких є суперечності, слідчий може їх додатково допитати перед проведенням одночасного допиту [4, с. 334]. Попередня психологічна підготовка посилює вольові якості сумлінного учасника слідчої дії з метою запобігання негативному впливу.

Слідчим необхідно враховувати, що одночасний допит може мати й негативний вплив на його сумлінних учасників. Під час проведення дії учасники з різним процесуальним статусом знаходяться в межах візуального спостереження одне одного та мають можливість психологічного впливу своєю поведінкою, жестами, інтонацією. Свідки, потерпілі, спостерігаючи таку поведінку обвинуваченого, який дає неправдиві показання, під час реалізації слідчим повноважень щодо провадження слідчої дії не розуміють, чому слідчий «дозволяє» такі показання, відчувають сумніви у своїх показаннях, зневіру у правосудді, яке вони пов'язують не лише з повноваженнями суду, а й із повноваженнями слідчого і прокурора. У такій ситуації вони спостерігають безкарність обвинуваченого, який говорить неправду.

9. Визначення та підготовка технічних засобів фіксації одночасного допиту. Використання технічних засобів є досить ефективним під час проведення слідчої дії за участю іноземців, осіб із фізіологічними вадами, оскільки дозволяє перевірити правильність і повноту перекладу та усунути недоліки. Так, опитування співробітників слідчих підрозділів дозволяє зробити висновок, що під час проведення слідчої дії слідчі далеко не завжди (9%) використовують технічні можливості. Аналіз кримінальних проваджень свідчить, що відеозапис проводився в 1 справі з 290.

10. Складання плану проведення одночасного допиту. Планування слідчої дії повинно вмещувати формулювання запитань, які будуть застосовані під час допиту; визначення черговості допиту; визначення тактичних прийомів очної ставки; створення умов, які будуть повною мірою забезпечувати безпеку її учасників. Однак опитування слідчих свідчить, що жодний з опитаних не складав плану проведення слідчої дії, 3% обмежувалися чорновими нотатками.

Висновки. Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що загальна поведінка підозрюваних, як правило, спрямована на зменшення своєї ролі у вчинених кримінальних правопорушеннях, приховування минулої злочинної діяльності. Вони впливають на стійкі позиції потерпілих та свідків, спричиняють подовження термінів досудового слідства, створюють перешкоди розслідуванню, тому проведення між ними одночасних допитів є найвідповідальнішою слідчою дією. Звідси постає, що проведення одночасних допитів із такою категорією осіб багато в чому залежить від правильного й ефективного володіння й оперування слідчими тактичними прийомами та застосування їх на практиці. Неналежа підготовка до проведення одночасного допиту тісно пов'язана з ризиком можливої зміни правдивих показань сумлінного учасника, відмови від дачі показань або розголошення даних слідства. Невиправдане зволікання із провадженням одночасного допиту може призвести до втрати фактору раптовості, який сприяє успішному досягненню мети слідчої дії [5, с. 275]. Тактично грамотно проведений одночасний допит раніше допитаних осіб, навіть якщо в його ході і не вдалося подолати істотних суперечностей у показаннях, повинен справити на несумлінного учасника психологічний вплив, розхитати його установку на неправду, допомогти слідчому перевірити правдивість показань учасників, глибше вивчити їх психологічні якості, розробити нові напрямки досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Лукьянчиков Е.Д. Особенности расследования преступлений несовершеннолетних : учеб. пособие / Е.Д. Лукьянчиков. – К. : НИ и РО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1990. – 52 с.
2. Гаврилин Ю.В. Криминалистическая тактика и методика расследования отдельных видов преступлений в определениях и схемах : учеб. пособие / Ю.В. Гаврилин. – М. : Книжный мир, 2004. – 332 с.
3. Шурухнов Н.Г. Криминалистика : учебник / Н.Г. Шурухнов. – 2-е изд., исправл. и доп. – М. : Эксмо, 2008. – 720 с.
4. Біленчук П.Д., Лисиченко В.К., Клименко Н.І. та ін. Криміналістика : підручник / за ред. П.Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – 544 с.
5. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монографія / К.О. Чаплинський. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; «Ліра ЛТД», 2011. – 496 с.

